

GÜL-İ SAD-BERG'İN YENİ BİR NÜSHASI ÜZERİNE...

Doç. Dr. Ahmet SEVGİ*

“Gül-i Sad-berg”, Visâli'nin¹ manzûm bir yüz hadîs tercümesidir. Şimdiye kadar biri Biblioteque Nationale'de² diğeri de Agah Sırrı Levend Kitaplığı'nda³ olmak üzere iki nüshası biliniyordu. Araştırmalarımız esnasında Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bir nüshasını daha gördük. Makalemizde bu yeni nüshayı tanıtmak istiyoruz.

K.B.Y.E. Ktp. 2785 numaralı mecmuada yer alan bu eserin tavsifi şöyledir:

Kitap Adı : Kitâb-ı Gül-i Sad-berg-i Vâlide-i Sultân-ı Cihân.
Yazarı : Mehmet Visâli
Başı : Hamd-i bî-hadd ü senâ-yı lâ-yu'add ol hâlık-ı bî-zevâl u kâdir-i lâ-yezâlu'llâh'un cenâb-ı kibriyâ ve 'azamet-i bî-riyâsına sezâdur ki...

* S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü

¹ Visâli XVII. yy. şairlerimizdendir. Niğde'de doğmuştur. Tahsilini tamamladıktan sonra müderrislik, kadılık ve müftülük görevlerinde bulunan Visâli Mehmet Efendi, Kütahya Müftülüğünden emekli olduktan sonra orada 1056/1646'da vefat etmiştir. Kaynaklarda “Kaside-i Bürde Şerhi” ve “Kıyâfet-nâme”si (Bkz. A.Ü. Ktp. A. Sırrı Kit. No: 269) olduğu kayıtlıdır. “Gül-i Sad-berg” adlı eseri olduğuna dair bir kayda rastlamış değiliz. Visâli Mehmet Efendi hakkında daha geniş bilgi için bkz.

a) Seyhî Mehmed Efendi: Vakâyi'u'l-fudalâ, c. 1 (Haz. Abdulkadir Özcan) Çağrı Yayınları, İst. 1989, s.178.

b) Seyyid Rıza: Tezkire-i Rızâ, İkdâm Matba'ası, İst. 1316, s.104.

c) M.Tahir: Osmanlı Müellifleri, c.2, Matba'a-i Âmire, İst. 1333, s.49.

² Visâli: Gül-i Sad-berg, Biblioteque Nationale, Paris, T.Y. No:490

³ A.Ü. Ktp. A. Sırrı Kit. No: 406

Sonu : Rahmet-i Hakka vâsıl ola deyü
Garazı bir du'âdur el-hâsıl.

Mestensih : -

Yazım Yeri : -

Yazım Tarihi : -

Yazı : Nesih

Satır sayısı : 17

Ölçü : 190x120 / 135x75

Yaprak sayısı : 14 (127^b – 140^b)

Cetveller ve duraklar kırmızı. 128a ve 128b yarıya kadar boş bırakılmış. Ayrıca 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 ve 23. hadislerin tercümelemleri atlanmış.

Bu eser, adından da anlaşılacağı üzere Sultan III. Mehmet'in annesi Valide Sultan adına kaleme alınmıştır. Yazarı da, 129a'da geçen şu ifadelerden anlaşılacağı üzere Kütahyalı Visâlî'dir: "...dâ'î-i dîrîne ve 'abd-i kemîne-i kemterîne Muhammed Visâlî-i Kütahyevî'nüñ devha-i ikbâlinde şâh-sâr-ı murâdı..." Mensur mukaddimede tafsilatlı olarak anlatıldığı üzere Visâlî Bursa'da "yevmî kırk akçe ile Müfti Ahmed Paşa medresesinden ma'zûl olup mukaddemât-ı pâye-i mevleviyyet olan hâric medrsesine istihkâk mertebesi kesb itmesi"ne⁴ vesîle olan Vâlide Sultan'a teşekkür için bu eseri yazmış ve adını da "Gül-i Sad-berg-i Vâlide Sultân deyü nâm-ı güzînlerine muzâf"⁵ kılmıştır.

"Gül-i Sad-berg" in 9 sayfalık mensur mukaddimesi gelenek icabı biraz ağır olmakla birlikte hadislerin tercümelerinde çok sade bir üslûp göze çarpmaktadır. Hadis metinleri, diğer 40 ve 100 hadis tercümelerinde olduğu gibi daha çok içtimâî konuları ihtiva eden ve

⁴ Visâlî: A.g.e., v. 130a

⁵ A.g.e., v. 131a

kısa olan hadislerden seçilmiştir. Tercümeleler dörtlükler halindedir. Ve “Fe‘ilâtün/Mefâ‘ilün/Fe‘ilün” kalıbıyla yazılmıştır.

İlk hadis, Mecelle'nin ikinci maddesinin kaynağı ⁶ olan “İnnemâ'l a'mâlü bi'n-niyyât” hadisidir. Şâir bu hadisi şöyle tercüme etmiştir:

انما الاعمال بالنيات

Şâh-ı kevneyn ü hâce-i sakaleyn
Niyyete hasr kıldı çün 'ameli
Şol 'amel k'anda olmaya niyyet
Ol binâdur ki olmaya temeli. (v. 132^a)

100. hadis ise, işler hemen oluvermedi diye ümitsizliğe kapılmamak gerektiği hakkındadır. Visâlî bu hadîsi de şöyle tercüme etmiştir:

من قرع بابا و ليج و ليج

Cehd idüp her murâda kesme ümîd
Dime eglendi ise vakti geçer
Dakk-ı bâb eyleyüp geçip gitme
Lecc idüp bekleyen kapıyı açar (v.140b)

Eser, “der-hatime” başlığı altında şu dörtlülle sona ermektedir:

Yüz hadîsi Visâlî Türkîledi
Ma'nî-i hâsına olup vâsıl

⁶ Bkz. Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye, Matba'a-i Osmaniiyye, İst. 1308, s.22.

Rahmet-i Hakka vâsıl ola deyü
Garazı bir du'âdur el-hâsıl (v.140b).

Hadîs tercümelerinden birkaç örnek sunarak yazımızı
noktalayalım:

القلب المؤمن خزينة الرحمن

9

Beglerün nitekim hazîneleri
Agzına denlü toptoludur mâl
Kalb-i mü'min dahı hazîne durur
Hubb-ı Rahmân içinde mâl-â-mâl. (v.132b)

الصبر مفتاح الفرج

11

Nâgehân bir belâya ugrarısan
Sabr kıl sabr durur rızâ-yı sabûr
Sabrdur her sürûrâ bil miftâh
Sabr iden 'âkıbet olur mesrûr. (v. 132b)

القناعة كنز لا يفنى

13

Ezelün kısmetine ol râzî
Virdigi ni'metine ol kâni'
Bul kana'atde kenz-i lâ-yefnâ
Kılma hırsı huzûruna mâni'. (v. 133a)

-
- (9) Müminin kalbi Allah'ın hazinesidir.
(11) Sabır, sıkıntının anahtarıdır.
(13) Kanâat tükenmez bir hazinedir.

دم على الطهارة يوسع عليك الرزق

27

Buyurupdur o seyyid-i “levlâk”
Mü’minün dâyim ola kalbi vesî‘
Dâyim olan kişi tahâret ile
Rızkını idiser durur tevsî‘ (v. 134a)

المؤمن مرآت المؤمن

32

Mü’minün ola kalbi mir’âtı
Mü’mine karşı tutsa pâk ü sâf
Kasve-i kalbini münâfıklar
Mü’mine karşı anlamaz insâf (v. 134b)

زرغبا تزددحبا

33

Dostlardan mahabbet istersen
Anları var ziyâret it giç giç
Kişi tiz tiz gelen ehîbbâyı
Giç gelenlerle bir görür mi hîç. (v. 134b)

(27) Temizliğe devam et, rızkın bollaşsın.

(32) Mümin müminin aynasıdır.

(33) Ziyarete ara sıra git ki kıymetin artsın.

اليد العليا خير من يد السفلى

34

Muhsin ol mümsik olma muhtâcun
İhtiyâcın görüp kıl ihsânı
Yed-i 'ulyâyı hayra sarf ideni
Toylaya rahmetiyle Rahmânı. (v. 134b)

قلوب الشعراء مخازن الرحمن

49

Şu'arâ kullarını Allah'un
Didi medh eyleyüp o fahr-i cihân
Zâtları vâridâta mazhardur
Kalbleridür mahâzin-i Rahmân. (v. 136a)

لا يرد القضاء الا الدعاء

50

Üstüne togrı gelse tîr-i kazâ
Cehd kıl karşı tut du'â siperin
Mü'min-i sâlihun du'âsıyla
Sava gör sıdk ile kazâ hatarın. (v. 136b)

(34) Veren el alan elden üstündür.

(49) Şâirlerin kalpleri Allah'ın hazineleridir.

(50) Kazayı ancak duâ geri çevirebilir.

نوم العالم خير من عبادة الجاهل

52

‘İlme tergîb ider seni sultân
Kurtara nefsüni cehâletden
‘Âlimün nevmi didi hayırlıdur
Câhilün itdügi ‘ibadetden. (v. 136a)

انما المؤمنون اخوة

53

Şâh-ı levlâk mefhar-ı eflâk
İhveyi kıldı mü’mine maksûd
Mü’mini kardaşun gibi hoş gör
Bulasın tâ ki sen de hûr u kusûr. (v. 136b)

خصلتان لا يجتمعان في مؤمن البخل و سوء الخلق

54

Fahr-i ‘âlem buyurdu mü’minde
Bulh ile sû’-i hulk cem‘ olmaz
Mü’min ol mü’min iki ‘âlemde
Hüsni hulk ile olısar mümtâz (v.136b)

من لا يرحم لا يرحم

59

Merhametsüz kimesne dünyâda
Görmeye eylük idenün yüzini
Merhamet sâhibi olan yarın
Rahmete vâsıl eyleye özini. (v.137a)

(52) Âlimin uykusu câhilin ibadetinden daha hayırlıdır.

(53) Gerçekten mü’minler kardeşirler.

(54) Müminde, cimrilik ve kötü huyluluk bir arada bulunmaz.

(59) Merhamet etmeyene merhamet edilmez.

الصباحة تمنع الرزق

69

Ni'meti kapularını Razzâk
Feth ider kullarına vakt-i seher
Seher uykusu rızkı mani'dür
Subh-hîz ol nevimden eyle hazer. (v.138a)

من عشق و کتم و عف و مات فهو شهيد

70

Didi mahbûb-ı Hak ki her kimse
Merd ü zen ümmetümden 'âşık olur
Maraz-ı 'aşka sabr idüp ölse
Şühedâ zümresine lâhık olur. (v. 138a)

الكلمة الطيبة صدقة

71

Mâla mâlik degülse mü'min olan
Hüsn-i hulkı gınâ kadar vardur
Tatlu sözle toyursa bir acı
Sadaka eylemek kadar vardur. (v.138a)

(69) Sabah uykusu rızka mânidir.

(70) Kim âşık olur, onu gizler, haram şeylerden kaçınır ve böylece ölürse o şehittir.

(71) Güzel söz sadakadır.

حب الدنيا رأس كل خطيئة

73

Başıdur didi her hatî'âtun
Hubb-ı dünyâ için Rasûlu'llâh
Baka dünyâ-yı dûna zerre kadar
İltifât itdi mi Habîbu'llâh. (v. 138)

المسلم من سلم المسلمون من يده ولسانه

95

Müslim oldur eliyle dilinden
Müslümânlar hemîşe sâlim ola
Kâdir isen karınca incitme
Hayf vâ hayf ana ki zâlim ola. (v. 140a)

من قرع بابا و لج ولج

100

Cehd idüp her murâda kesme ümîd
Dime eglendi ise vakti geçer
Dakk-ı bâb eyleyüp geşüp gitmi
Lec idüp bekleyen kapuyu açar

(73) Bütün hataların başı dünya sevgisidir.

(95) Müslümün, elinden ve dilinden müslümanların selamette kaldığı kimsedir.

(100)Kapıyı çalıp bekleyen (muhakkak onu) açar.

کتاب گل صد برگ والده سلطان جهان

حمد بی صده و ثناء لایعده اول خالق بی زواله و قادر
لا یزال الاله جنب کبریا و عظمت بی ریاسته سزا در که
اراده از لیه و مشیته لم یزلتیه مستند گامن و کاین اولان
اون سکر نیک عالمی صحرائی امکانه و بییدا لامکانه اعنی ادراک
و رأ و عقول بشر اولان در بای جود بی گرانیزن اقلیم کن فکانه
چبقرب عالم ناسوتی نمودار عالم ملکوت و جبروت و کاهوتی
قلدی و صلاحه بی غایه و سلامه مالا نهانیده اول شاه
لولاک و سبدا خلقت اولاک اولان و رسول مودوده
و حبیب رب و دوده بنوط در که رفوح پاک بشری بی
مقتدای ارواح طوائف نبی و رسله و جسم تابناک لطیفی
عائمه موجودات و کافه مخلوقاتند هر چند و هادی التسل اولان

قطعه مؤلفه

Visâfi: Gül-i Sad-berg, Konya Bölge Yazma

Eserler Ktp. No: 2785